Yavuz Sultan Selim

Namık Kemâl

Hazırlayan

Ahmed Yücel

[Nam-ı diğer Zaptiye Ahmed]

ÖTÜKEN

Mukaddeme

Sultan Selîm-i Evvel'i râmetmeyüp ecel
Fethetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî
Yahya Kemâl

Kitabın müellifi Namık Kemâl'in dediği gibi, "Şu devlet-i muazzama-i Osmaniye'nin en büyük adamı Sultan Selîm'dir."

Halife-Pâdişâh Sultan Selîm'in yaptığı işler büyük olduğu kadar, manevî dünyası da o nispette büyüktü. Hatta diyebiliriz ki, manevî dünyası, o muazzamat-ı umur sayılan işlerle kıyas edilse ruhî âleminin vüs'atı bizleri hayretlere gark edecek derecededir. Zaten bu muvakkat dünyadaki hareketlerin nâzımı da o âlem değil midir? Bizi hayrete düşürür dedik. Çünkü bâzı nâdir yaratılışlarda bu âlem o kadar derin ve o kadar bizim gibi insanlar tarafından ihata edilemeyecek derecede yüksektir ki, vâlih ü hayran temaşa etmemek imkânsızdır. İşte o âlemden fışkıran ve taşan beyitlerinden biri:

Murâd-ı her dü cihân herkesî ârzu dâred
Selîm âmede bârî be teng-i ez dü cihân

İki cihan muradı, dünyada ve ukbâda saadetle yaşamak, herkesin arzusu ve isteğidir. Fakat Selîm iki cihandan da, dünyadan da ukbâdan da sıkılmıştır.

Bu ulvî ruhun sahibi, onu rızâ-yı ilâhiyi istihsal edecek işlerden başka bir şeyle meşgul etmemiş, yaratılışın hikmetine muvafık olarak yaşamağa çalışmış, yaşamış bir zattı. Nail olduğu büyük zaferler böyle bir şahsı gurura elbette sevketmezdi. Nitekim kendisi de bunu,

Düşmen-i siyehdil çe dân in hâlet
Feth-i leşker-i mâ zuhûr-ı ilâhîst

"Kara gönüllü düşman benim askerimin zaferlere ulaşmasının, sırf Allah'ın yardımından başka bir şey olmadığını ne bilsin?" beytinde ne güzel ifade etmiştir.

Bu dâhî pâdişâh, büyük devlet adamı, büyük asker, büyük âlim ve büyük şâirin hayatını ve devrini en ince teferruatına kadar cilt cilt, ayrı ayrı kitaplar hâlinde yazmayı ve kendisinin en büyük emeli olan İslâm'ı tek noktaya toplamayı onun torunları bulunan bizlere Müsebbib-ül-esbab olan Allah'ın nasîp etmesini niyaz edelim.

Yavuz Sultan Selîm'in büyüklüğünü ve sekiz sene gibi bir zamanda yaptığı işlerin azametini böyle ufak bir kitapçıkta anlatmak imkânsızdır. Fakat haşmetli ve şanlı ve yegâne iftiharımız olan mazîmizin, hattâ yakın mazîmizin bile bilinmediği, unutturulmak istendiği, tahrif edildiği şu son devirde; neslimize atalarımızın büyüklüğünü, velev ki ufak bir risale ile olsun anlatmak arzusu ve iştiyakı bize bu eseri neşrettirdi.

Kitabın müellifi hakkında Türkiye'de birçok inceleme yapılmış, hakkında birçok şey söylenmiştir. Türkiye'nin son 150 senelik mazisinde yapılan işlerin garipliği, Türk milletinin rağmına meydana getirilen ıslahatların zararları, bu hareketlerde rol alan bazı devlet adamlarının gafleti ve hatta ihane-

ti; bugün sevinerek söylemek lâzımdır ki, memleketin bütün münevverleri tarafından olmasa bile, şuurlu ve vatansever, mazîsini ve milletini bilir vatan evlâtları tarafından fark edilmiş, bilinmiş ve artık tetkik safhasına geçilmiştir.

Namık Kemâl bu 150 senelik, büyük bir Türk şairinin tabiriyle, "inkâr devri" içinde yetişmiş fikir adamlarımızdan biridir. Kendisi tahrîr sahasının hemen her nevinde eserler vermiş bir kimsedir.

Gençliğinde tutulduğu Jön-Türk hastalığı hariç bırakılırsa, Namık Kemâl diğer taraflarıyla şuurlu bir vatansever ve İslâmcı idi. İttihad-ı İslâm'a taraftardı. Ve bunu gerçekleştirecek esbabın da Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğunu biliyor, onun yıkılmasıyla İttihad-ı İslâm fikrini kuvveden fiile çıkarmanın artık bir hayal derecesine düşeceğini fark ediyordu. Bu yüzden ömrünün son devirlerinde tamamıyla Osmanlı tarihi ile meşguldü. Tamamlayamadığı *Osmanlı Tarihi*'ne muhterem Ziya Nur Bey ağabeyimiz, "Osmanlı Şehnâmesi" tabirini vermişlerdir ki, intak-ı hak dense sezâdır.

Onun bu ufak kitabı da Türk tarihinin efsane şahsiyeti ve Türk milletinin idealindeki lideri olan Yavuz Sultan Selîm Hazretleri'ni anlatmaktadır. Kitap gayet muhtasar olduğu için bazı mühim meseleler de bir iki satırla geçiştirilmiştir. Bu sebepten yer yer haşiyeler koymaya mecbur olduk. Ancak burada bir hususa temas etmeden geçemeyeceğiz. İkinci Bâyezid için N. Kemâl'in serdettiği kanaatini Selîm'i büyültmek için babasını küçültmek yolunu ihtiyar diye tavsif edebilirsek de Osmanlı menbâlarının birkaç istisna ile hemen hepsinde bu kanaatin galip olduğu söylenebilir. Fakat bugün tarihçiler bu telâkkiyi kabul etmemektedirler. Sultan Bâyezid Osmanoğulları'nın en âlimlerinden biridir. Ulûm-i Diniye'ye, hesap ve hendese ile astronomiye pek meraklıydı. Arapça, Farsçayı gâyet iyi bilirdi. Türkçenin Çağatay lehçesine bihakkın vâkıf idi. Şairdi; bir divanı vardır. Şiirdeki mahlâsı *Adnî* idi. Musikişinastı, besteleri vardır. Hattattı ve hattatları himaye ederdi.

Meşhur Şeyh Hamdullah onun devrinde yetişmiştir. Âlimler için hususî bir bütçesi olup onları eser vermeye teşvik ederdi. Sonradan Venedik Doç'u (cumhurreisi) olan Andre Agriti hükûmetine yazdığı raporlarından birinde "makina sanayiini ziyade sever; astronomi ve ilahiyatta çok derin malûmat sahibi olup dâima bu ilimlere ait eserleri mütalaa ile meşguldür" demektedir.

Bâyezid-i Sâni, devleti o devrin müspet ilimleri ile ve teknik inkişafı ile teçhiz etmiş bir zattır. Osmanlı mütehassıs ordusu ve meslek askeri olan Yeniçeri Ocakları'nı tensik etmiş; devrinde topçuluk, bilhassa sahra topçuluğu hiç bir devlette olmayan tarzda inkişaf etmiştir, Yavuz devrindeki Türk zaferlerini geniş çapta bu inkişafa borçluyuz. Zamanında tımarlı askerler de geliştirilerek istenilen yerde en kısa zamanda toplanma güçleri inkişaf ettirilmişti. Kendisi aynı zamanda okçulukta da üstün bir maharete sahipti. Halen kendi dest-i mübarekleri ile yapılan bir yay Topkapı Sarayı'nda (müze) mevcuttur ve teşhir edilmektedir.

Andre Agriti bu mevzuda da "hiç kimse onun kadar iyi ok yapamaz ve kuramaz" demekle buna işaret etmektedir. Devrinde okçuluğa dair de eserler yazılmıştır. Babası gibi inzivadan zevk alırdı ve kitap mütalaasına çok düşkündü.

Devrinde Türk denizciliği Kemâl ve Burak Reisler önderliğinde çok ilerlemiş, 28 Temmuz 1499 - 19 Zilhicce 904 Hicrî tarihinde Mora yakınlarında Burak Reis'in ve beş yüz denizcinin, din için şehadet hücumu âle kazanılan Sapienza zaferi ile Akdeniz'de mutlak mânâda deniz hakimiyeti bize geçmişti. Buğdan ve Akkerman'ın alınışı ile de Karadeniz yine mutlak mânâda bir Türk-İslâm gölü haline gelmişti ki, bu üç asra yakın bir zaman böyle devam edecektir. Onun devri Ebûl - Feth diye anılan babası II. Mehmet'in kazandığı memleketlerin temsil edilmesi (asimile) ve hamleler için bir hazırlanış çağı olarak vasıflandırılabilir. Bâyezid-i Veli müddeti saltanatında fukaraperverliği ile de tanmmış bir zattı. Fukaraya dağıttığı

para bir hayli yüksek meblâğlara varmaktadır. Zamanından kalma defterlere nazaran bunlar 8 milyon 600 bin akçeye ulaşmıştır.

Yanlız Mekke'ye fukara için senede 40 bin Düka hediye ederdi. Bâyezid-i Sâni ne ilk altı pâdişâh gibi altınlı serpuş (üşküf) ne de Murad-ı Sâni gibi ülema kisvesi (örf) giyerdi. Mahrûtî ve etrafına tülbent sarılı bir kavuk intihap etmiştir ki sonraları mücevvize ismiyle teşrifat serpuşu olarak kalmıştır. Bâyezid zamanında devletin varidatı 5 milyon dukaya baliğ oluyordu ki devrine göre çok büyük bir rakamdır. Bayezid zamanında Anadolu'da 24, Rumeli'de 34 sancak vardı. Bugünkü Türkiye'nin üç mislinden büyük toprakları idare ediyordu.

Sultan Bayezid'in yaradılışı sulha meyyal olmakla beraber, dini fikirleri dolayısıyle cihad sevabını çok aziz bildiğinden, muharebelerinde elbisesine ve ayakkabılarına isabet eden tozlaları ve çamurları büyük bir dikkatle toplattırarak bunların vefatında yanakları altına konmasını vasiyet etmiştir. Ta ki Sadettin'in tabiriyle "buy-u lâtif-i gazâ kabrini mis gibi muattar ve bermûcib-i Hadis-i Şerif âteş-i cahîmî ondan dür olsun." Kur'an'ın emirlerine tamamıyla riayetkâr olduğundan İstanbul'un yedi tepesinden üçüncüsünde bir cami bina ettirmiştir ki ancak dokuz senede tamamlanabilmiştir. Onun yakınında fakirler için bir imaretle bir de medrese inşa ettirmiştir. Edirne'de de İstanbul'daki cami tarzında bir cami ile hastahane, hamam, imâret, medrese yaptırmıştır. Bu Cami'e Tunca üzerindeki altı kemerli köprü yakınında bulunan değirmenlerin varidatını tahsis etmiştir. Yine emriyle Amasya'da bir tekke, bir mektep, bir imâret ve bir medrese yaptırmıştır. Sultan Bayezid'in yaptırdığı müesseseler bunlardan da ibaret kalmayıp –babası Fatih'in Şeyh Ebûl Vefa için yaptırdığı gibi– o da Şeyh Şemseddin-i Buharî için bir tekke ve bir medrese bina ettirmiştir. I. Mehmet zamanında tesis ve II. Mehmet zamanında ilga olunan Sâdât reisliği mansıbı hülefa-i kadime zamanında kullanılan "Nakib-ül Eşraflık" ünvâniyle onun

devrinde yeniden ihyâ olunmuştur. Pâdişâh'ın birçok vezirleri de kendisine imtisal ederek ezcümle, Ali ve Mustafa Paşalar, İstanbul'da fukara için imâret bina ve lüzumlu tahsisatını tâyin etmişlerdir. Ergene nehri üzerinde bir köprü yaptırmış olan büyük pederine imtisâlen, Bâyezid-i Sâni dahi, Osmancık'ta Kızılırmak üzerinde dokuz ve Sakarya üzerinde on dört ve Saruhan Sancağı'nda on dokuz kemerli birer köprü kurmuştur, inşaat ve sadaka için verdiği çok fazla paralardan başka, her sene fukaraya, müftilere, kazaskerlerle müderrislere, şeyhlere birçok hediyeler tevzi ederdi. Tasdik etmek lâzım gelir ki Bâyezid'in muhtelif ilimler hakkındaki himayesinden, zamanında büyük bir ilmi terakki husûle gelmişti. Bilhassa ilm-i fıkıh, gayet sür'atle genişliyerek fukahaya müstesna hürmetler gösterilmiştir. Bunlardan Sarı Gürz (1522 tarihinde vefat eden bu zat, hukuk-u İslama dair Murtaza ünvâniyle bir eser yazmıştır) Bâyezid ile Selîm arasında yakınlaşmaya memur edilmişti. Bu fukahadan İmam Ali, sefaretle Mısır Sultanı Rayıtbay nezdine ve sonradan Şehzade Korkud'a gönderilmiştir. Niksarî ve Yusuf Cüneyd, camilerde tesis olunan kütüphanelerin hafız-ı kütüplüklerine tâyin edilmişlerdir. Bazı fukahanın bulundukları yüksek Şeriat makamlarında büyük servete malik olmaları; bunları hususi kütüphaneler tesisine sevkeylemiştir. Şiirleriyle şöhret almış olan Mihrî ile Müeyyeddin bu ulema zümresindendir. Bâyezid-i Veli, vefatında, devrindeki İstanbul kütüphanelerinin hepsinden zengin bir kütüphane bırakmıştır; zira bu müessesede yedi bin cildi mütecaviz kitap bulunuyordu. Bâyezid devrine şeref veren 60 fakih arasında ikisi; diğer bir ilim şubesinde dahi yüksek şöhret kazanmışlardır. Bunlar birincisi tıbda, ikincisi riyaziyatta meşhur Hekim Şah ve Mirim Çelebi'dir (Kadı Zâde Rumî, Sultan Bâyezid'in ulum-u riyaziye muallimdir). Bâyezid'in saltanat devri Tacî Bey'in iki oğlu Cafer ve Saadeddin'in eserleriyle Türk inşa mektebinin en mühim iki nümûnesini yetiştirmiştir. Ayrıca müverrih Neşri ve İdrisî'yi suret-i mahsusada zikret-

memiz lâzım gelir ki, Pâdişâh'ın emri üzerine tesisinden kendi devrinin nihayetine kadar Devlet-i Aliye'nin tarihini yazmışlardır. Neşrî Türkçede sade bir üslûb ile yazmış; İdrisî Farsçayı ve Arab müneverrihi Yeminî ile Acem müneverrihi Vassafin tumturaklı tarzını ihtiyar etmiştir. Birincisi sadece bir vakanüvis, ikincisi ise, Hanedân-ı Âl-i Osman'ın İslâm âleminde ifa ettiği büyük vazifeyi medih ve i'lâ eden bir tarihçidir. Bâyezid'in edebiyat ve ulema hakkında gösterdiği himaye bütün İslâm âlemine ve yabancı diyarlara, hatta Horasan ile İran'ın ve Türkistan'ın diğer vilâyetlerine kadar genişlerdi. Bu son memleketlerde Şâir-i âzâm Câmî ve mütebahhir bir fakih olan Celâleddin-i Devvânî 500 ve 1000 altın olmak üzere yıllık tahsisat alırlardı. İran müftisi Mevlâna Seyfeddin Ahmed ve Câmi-i hadîs olan Cemâleddin Atâullah, Pâdişâh'ın cömertliğinden hissedar olmuşlardır. Bu suretle Bâyezid Türk dünyasındaki kültür birliğine hizmet etmiş, onu inkişaf ettirmiş ve tersîn etmiş bir zattır. Böylece de bütün İslâm ve Türk dünyasında Osmanlı Türkleri lehine büyük bir muhabbet ve sevginin uyanmasını temin etmiş; çok uzak görüşlü bir adam olduğu anlaşılır. Bununla da İkinci Kosova'dan beri cihan hakimiyetine güreşen ve daha iki yüz elli sene bu hâkimiyeti yed-i iktidarında tutacak olan Türklere bütün İslâm âleminin manevî desteğini sağlamak istiyordu. Saltanat devrinin en büyük şeyhi İskilipli Yavusî'dir ki; Bâyezid Amasya valisi iken, Hac'dan avdetinde taht-ı saltanatta göreceğini keşf ile Şehzâde'ye beyan etmişti. Yavusî'nin (Muslihiddin Fîruz Yavsî; Hicrî 926, Miladî 1519'da vefat etmiştir) büyük şöhreti kendisine Şeyhü's-Selâtîn ve Sultanü'l- Meşâyih ünvanını verdirmiştir. Zaviyesi daima devletin yüksek memurları ve büyük fukahası ile dolu idi.

Sultan Selîm İstanbula gelip de pâyitaht şeyhlerini davet ettiği zaman yalnız Seyyid-i velayet Şeyh Hüseynî (73 yaşında olduğu halde 929 Hicrî, 1529 Miladide vefat etmiştir) bu davete icabet etmemeğe cüret eylemişti. Bunun sebebi

sual edildikte yeni pâdişâhın müddet-i saltanatının az olacağı keşfinde bulunduğunu beyan eylemiştir. İkinci Murad akrabasından bulunan Şeyh Ahmed Buharî, bir sene Mekke'de kalarak her gün yedi defa Kâbe'yi tavaf etmiştir. Bâyezid devrinde yetişen Mudurnulu Şeyh Dâvud, tasavvufa dair bir eser yazmıştır ki, Şeyh Mahmud-u Şebüsterî'nin Gülşen-i Râz'ına lâhika teşkil eder. Yavusî ve Dâvud gibi meşayih ile sohbet etmiş bulunmasındandır ki, Sultan Bâyezid şiirlerine mümeyyiz vasıf olmak üzere, mutasavvıfâne bir renk ve uzlet vermiştir. Kardeşi Cem'in ve oğlu Korkud'un şiirleri ise, aşk ve aşktan şikâyeti hâvidir. Lâkin Bâyezid'in çocukları arasında şairane bir tab'a ve mîzaca en ziyade sahib ve bununla mümtaz olan Selîm'dir. Diğer şehzâdeleri şairlik iddiasında bulunmamakla beraber şuarânın sohbetlerinden mahzuz olurlardı. Bundan dolayıdır ki, Zekâi Şehzâde Alemşah'ın kâtibi, Zihnî Şehzâde Mehmed Şah'ın defterdarı olmuşlardı. Büyük İskender hakkında bir kaside tanzim etmiş olan şair Figânî, Şehzâde Abdullah'ın beğendiği adamlardan biridir. Afitâbî, Necatî (ki birçok İran eserlerini tercüme etmiş şairlerdir) Şehzâde Ahmed'in hizmetinde bulunmuşlardır. Şehzâde Abdullah'ın vefatından sonra Şehzâde Mahmud'un sarayı Nişancı sıfatıyla Necatî'yi, hikâyenüvis sıfatıyla Figânî ve Andelibî'yi, defterdar sıfatıyla Talîî'yi, divan kâtibi sıfatıyla Sarîî'yi toplamıştır. Bâyezid devrinde Acem şâirleri gibi Hamse yazan ilk Osmanlı şairi, Behiştî'dir. Süleyman Peygamber'in tarihini yarısı mensur, yarısı manzum olarak 360 cildde yazmıştır. Bunları Bâyezid'e takdim etmesiyle Zât-ı Şâhâne 80'ini intihap ederek bakiyyesini yaktırmıştır.

Sultan Bâyezid vefat ettiği zaman, İslâm dünyasının birçok yerlerinde, hatta daha evvel harp ettiği, Memlûklar'ın merkezi Kahire'de ve onların Naib-üs - Saltanalığı (vilayeti, beylerbeyliği) olan Şam'da "Gaaip cenaze namazı" kılınmıştır. Kendileri Solakzâde'nin tabiriyle: "Uzun boylu, küşâde yüzlü, elâ gözlü, vech-i şerifleri benli, refi-ül - kadr, omuzları

mülâyemet üzre, lihyeleri sünnet üzre, salih ü âbid, muttaki ve zahid, derviş nihad ve kavi-i itikad ve sahib-i temekkün, vakuur velâyet ve kerâmetle meşhur bir pâdişâh idi." Yine aynı münevverin pâdişâhın ibadet ve taattaki itinası ile itikadı diniyelerini bir vak'a ile şöyle anlatır: "Ol Sultan-ı kebîrü'l - eltâf ve Hakaan-ı sitûde evsafın zühd ü takvası bir hadde idi ki, darü'l - mülk-i Kostantiniye'de bina olunan camii bihemtalarında ibtida namaz kıldığı gün, ferman buyurdular ki 'müddet-i ömründe ikindi namazının sünnetini terk etmemiş var ise, gelsün imamete geçsün' dediklerinde, ferd-i vahid bulunmayub, akıbet yine kendileri bulunub imamet etmişlerdir." (Hammer, Solakzâde, Hoca Saadeddin, Aynî tarihleri, Evliya Çelebi vs..)

Bu izahattan anlaşılır ki, Bâyezid devri Türkiye'de büyük hayır ve kültür eserlerinin inşa edildiği, ilmî inkişafın yüksek bir terakki kaydettiği ileriki elli senede bütün cihanı titretecek olan Türk kara ve deniz silâhlı kuvvetlerinin teknik yeniliklerle teçhiz edildiği bir toplanma ve hazırlanma devridir. Bu devre riyaset eden Devlet Başkanı da dindar, şair, musikişinas, hatta; fakih, âlim ve velî haslet bir pâdişâh olan Bâyezid-i Sâni'dir. Ne garipdir ki, Bâyezid-i Veli tarihen mağdur bir pâdişâhtır; biz onun ebedî mağdurlardan biri olmaması için bu uzun haşiyeyi yazmak mecburiyetinde kaldık. Kendimizi, Sultan Selîm gibi bir cihangir evlât, Kanunî gibi muhteşem bir torun yetiştirmiş, Fatih gibi cihan tarihinin en büyük şahsiyetinin oğlu olan bir zata karşı vazifemizi ifa zaruretinde hissettik. Cenab-ı Hak, kabri şeriflerini nur eyleye...

Senelerdir lisanımızın başına belâ olan *uydurmacılık* dolayısıyla neslimiz, ecdadımızın eserlerini, şu Lâtin harfleriyle yazılsa dahi, okuyup anlayamamaktadır. Bu sebepten Namık Kemâl'in Türkçesini de üslûbuna dokunmamaya gayret ederek istemeye istemeye sadeleştirdik. Fakat bazan, lisana başka bir güzellik veren terkiplere hiç dokunmadık.

Bu arada Sultan Selîm için:

Devr-i Sultan Selîm'i yazmak içün
Seyf-i meslûl kıldı hâmesini
Halk Yahyâ Kemâl'e rahmet okur
Gûşederken Selîmnâme'sini

diyerek muhteşem bir Selîmnâme yazan büyük şâir Yahya Kemâl'in bu şaheserinin de tamamını, yer yer kitaba derc ettik.

Her iki Kemâl'ler için de, Sultan Selîm-i Evvel'i yâda vesile oldukları için Bari-i Taâlâ'dan rahmetler diler, bizlere de onların hayal ettikleri dünyayı nasip etmesini niyaz eyleriz.

Ahmed Yücel